

Harry Blackmun bíró

Többségi vélemény a Wyman kontra James ügyben

Az eset középpontjában a következő kérdés áll:

Az „Aid to Families with Dependent Children” (Segítség eltartott gyermekekkel rendelkező családoknak, AFDC) program egy jogosultja visszautasíthatja-e, hogy egy szociális esetmunkás látogatást tegyen az otthonában anélkül, hogy ezzel megkockáztatná a támogatás megvonását?

Egy ilyen jogosult, Barbara James, nem engedélyezte az esetmunkás látogatását. Amikor arról értesült, hogy emiatt megszüntetik a támogatás folyósítását, pert indított a New York-i városi tanács szociális főosztályának megbízottja – és mások – ellen.

James azzal érvelt, hogy az esetmunkás látogatása a házkutatás tényállását valósítja meg, és ez ellenkezik a 4. és a 14. Alkotmánymódosítás tartalmával. (A 4. Módosítás deklarálja az emberek jogát arra, hogy biztonságban legyenek a személyüket, házaikat, irataikat és ingóságukat illetően. A 14. Módosítás megtiltja az államoknak, hogy bárkit megfoszszanak életétől, szabadságától vagy vagyonától „megfelelő jogi eljárás nélkül”.)

A New York-i kerületi Bíróság James javára ítélt. Az esetet felbontották az Egyesült Államok Legfelső Bíróságához, amely elutasította az alsóbb fokú bíróság döntését.

A James ellen hozott ítélet indoka az volt, hogy a szóban forgó „Ott-honba tett látogatás” ésszerű adminisztratív eszköz, és nem sérti a 4. vagy a 14. Alkotmánymódosításban foglalt jogokat.

Amikor felsorolja azokat a tényezőket, amelyek ésszerűnek minősítik ezt az eszközt, Blackmun bíró jótékonyági tényezőként határozza meg az ilyen jellegű kifizetéseket. Mint közérdekű igényt hangsúlyozza

a) azt, hogy a pénzt a támogatottak úgy használják fel, ahogyan a segélyek elosztói igénylik; és

b) hogy a támogatott valóban segítséget kapjon, ill. rehabilitációban részesüljön.

I.

A felperes, Barbara James egy Maurice nevű fiúgyermek anyja. A fiú 1967-ben született, New York városban élnek. Mrs. James először röviddel Maurice születése előtt folyamozott AFDC segélyért. Akkor egy esetmunkás akadálytalanul tett nála látogatást. A segélyt jóváhagyták.

Két évvel később, 1969. május 8-án egy esetmunkás értesítette Mrs. Jamest arról, hogy látogatást tenne otthonában. Az értesítés kézhezvétele után Mrs. James telefonált a szociális munkásnak, mondván, hogy minden, a segélyre vonatkozó „ésszerű és fontos” információt biztosít a számára, de ne az ő otthona legyen a beszélgetés színhelye. Az esetmunkás elmondta Mrs. Jamesnek, hogy a törvény kötelezi őt erre a látogatásra, és hogy ennek a megakadályozása esetén megszüntetik a segély folyósítását. Mrs. James továbbra is megtagadta az engedélyt.

Május 13-án a Szociális Szolgáltatások Városi Főosztálya értesítette Mrs. Jamest arról a szándékáról, hogy a látogatás visszautasítása miatt megszünteti a segély folyósítását.

Az értesítés egyben tájékoztatta a segélyezettet arról a jogáról, hogy meghallgatásban részesüljön egy felülvizsgálati biztos előtt. A meghallgatást kérelmezték, és május 27-én meg is tartották. Mrs. James egy ügyvéd kíséretében jelent meg a tárgyaláson. Továbbra is megtagadták az esetmunkás Mrs. James otthonában teendő látogatásának engedélyezését, de ismételten kifejezték hajlandóságukat az együttműködésre és máshol történő beszélgetésekre. A felülvizsgáló biztos úgy döntött, hogy a visszautasítás elegendő alap a támogatás megszüntetésére.

Az írásbeli indoklásban leírta: „Az otthoni látogatás – amelyet Mrs. James nem engedélyez – célja annak megállapítása, hogy történt-e olyan változás a segélyezett helyzetében, amely érinti a segélyre való jogosultságát, vagy amely érintheti a segély összegét, valamint hogy van-e szükség bármilyen szociális szolgáltatásra, amelyet a Főosztály biztosíthat számukra.” Június 2-án értesítést küldtek ki a folyósítás megszüntetéséről.

Ennek nyomán Mrs. James az állami szintű meghallgatás mellőzésével, saját maga és Maurice, valamint minden hasonló helyzetben lévő személy nevében is, megindította a jelen polgári jogi keresetet.

Azt állította, hogy megtagadták az 1., 3., 4., 5., 6., 9., 10. és 11. Alkotmánymódosításban, valamint a Szociális Bizottságról szóló törvény IV. és XVI. fejezetében a számára megállapított jogokat és az utóbbiban foglalt rendelkezéseket. Azt állította továbbá, hogy sem ő, sem fia nem rendelkezik más jövedelemmel, erőforrással vagy támasszal, mint amelyet az AFDC program számukra biztosít.

II.

Ha egy tényállásban szerepel az otthon, illetve az otthonba történő valamiféle behatolás, miként a szóban forgó esetben is, azonnali és természetes reakciónk a 4. Alkotmánymódosításban foglalt jogok és e jogok számára a Módosítás által biztosított védelem vizsgálata. E Módosítás az

ember otthonában élvezett személyes biztonságának egyik legértékesebb vonatkozását hangsúlyozza: „az emberek joga a személyükben, házukban, irataikban és ingóságaikban való biztonság...” A bíróság ezt úgy jellemezte, mint a „szabad társadalomban alapvető” jogot, és az évek során következetesen meg is védte a magánszférához való jogot.

III.

Ez a természetes és valóban helyes hozzáállás azonban nem mérvadó a tárgyalt esetben, annál a (látszólag) nyilvánvaló és egyszerű oknál fogva, hogy itt nincs szó a New York-i szociális szolgálat által végrehajtandó, a 4. Alkotmánymódosítás értelmében vett házkutatásról. Igaz, úgy tűnik, hogy az ide vonatkozó rendeleti szabályozás kötelezővé teszi az első alkalommal az otthoni látogatást és a későbbiekben a „kontaktus időszakos fenntartását”, tehát esetleges további látogatásokat is a segély kiutalása és folyósítása végett. Igaz az is, hogy az esetmunkás státus e látogatások során végső soron is mind rehabilitációs, mind pedig vizsgálódó – kutató jellegű. Ez utóbbi jellege azonban – véleményünk szerint – túlságosan is tág értelmezést és nagy hangsúlyt kapna, ha a látogatást a hagyományos büntetőjogi értelemben vett látogatással tennénk egyenlővé. Megjegyezzük azt is, hogy maga a látogatás nem kényszerű vagy kikényszeríthető, és hogy a jogosult elutasító magatartása nem bűncselekmény. Amennyiben nem járul hozzá a látogatáshoz, az elmarad. Ez esetben a segélyt nem kezdik folyósítani, vagy egyszerűen megszüntetik, ahogyan az a jelen esetben is történt. Nem hatolnak be az otthonba, nincs házkutatás.

IV.

Ha mégis feltesszük, hogy az esetmunkás látogatása a támogatásra való jogosultság megszerzése előtt vagy után valamiképpen – pl. azért, mert a támogatásra szorulóknál általában úgy érzik, hogy nem áll módjukban megtagadni a látogatást –, interjú-jellege ellenére is tartalmaz néhány olyan elemet, amelyet a házkutatás tradicionális értelmezése foglal magába – nos, álláspontunk szerint a látogatás ebben az esetben sem esik a 4. Alkotmánymódosítás által előírt tilalom alá. Mégpedig azért nem, mert nem lépi túl az ésszerűség határát. A 4. Alkotmánymódosítás mércéje az ésszerűség, az indokoltság. Egy sor olyan tényező áll rendelkezésre, amely arra a következtetésre engedett jutni, hogy a Mrs. James részére javasolt otthoni látogatás nem ésszerűtlen:

1. A rászorulóknak segélyezésének e speciális területén a közérdek az eltartott gyermekek védelmét és segítségét kívánja meg az olyan családokban, ahol a gyermek érdekében szükség van ilyen támogatásra. A hangsúly tehát a gyermekben van, az eltartott, tehát függő helyzetben lévő gyermekekben. Ennél méltóbb tárgya nem lehet a közösség figyelmének. Az eltartott gyermek szükségletei létfontosságúak, és csak habozva rendel-

hetjük alá e szükségleteket az egymáshoz viszonyított értékek skáláján annak az álláspontnak, amelyet az anya képvisel jogai követelésével.

2. A szociális szolgálat, amely állami és szövetségi szintű adóból befolyó jövedelemmel egyaránt rendelkezik, közmegebizatást tölt be. Az államnak, amely az e célra létrehozott jóléti intézményein keresztül (is) működik, jogos és fontos érdeke, hogy meggyőződjék arról, illetve biztosítsa azt, hogy az adókból befolyt összegből kibocsátott segélyt a megfelelő személyek kapják meg. Joggal állíthatjuk tehát, hogy a 4. Alkotmánymódosítás vagy bármilyen más forrás értelmezése szerint nem indokolatlan az, hogy az államnak e célból korlátozott mértékben rendelkezésére álljanak „szelíd” eszközök, amelyeket praktikusán és megfontoltan kell alkalmaznia.

3. Természetes, hogy annak, aki pusztán privát jótékonytságot gyakorol, érdekében és jogában áll tudni, hogyan használják fel és működtetik jótékonyági alapjait. És természetes, hogy a köz-alapok bizalmi jellege miatt még többet is elvárhat: mind a segélyezettnek, mind az esetmunkásnak kötelezettségei is vannak, nemcsak jogos érdekei.

4. A New York-i rendeletek és állami jogszabályok az „otthon”-ra helyezik a hangsúlyt, a jogosulttal való „közeli viszony”-ra, arra, hogy a segélyezett számára megteremtsek az „önfenntartás feltételeit”, hogy nehéz helyzetén enyhítsenek. Ugyanígy jár el a szövetségi szintű szabályozás. A hangsúly az „asszisztencia és rehabilitáció” fogalmán van, a családi élet fenntartásán és megerősítésén, és a „teljes önfenntartás és személyi függetlenség” elérésén, amely azonban szervesen összefügg a folyamatos szülői gondoskodás és védelem szükségességével is. Az állami intézmény részéről meghatározott sztemderdek alapján, meghatározott módon történő együttműködést igényel.

5. Jelentősek a New York-i állami intézmény által alkalmazott módszerek is. Mrs. James például már napokkal előbb írásbeli értesítést kapott a tervezett otthoni látogatásról.¹

6. Mrs. James az ügyben tulajdonképpen nem tesz említést semmilyen, az otthonába történt indokolatlan behatolásról. Mindössze igen általános, nem konkretizálható módon állítja, hogy a korábbi látogatások, egyéb információk és az általános hiedelem alapján azt feltételezi, hogy olyan, a „személyes kapcsolatokra, hiedelmekre és magatartásra vonatkozó kérdések kerülnek terítékre, és kapnak hangsúlyt, amelyek nem szükségesek a segélyre való jogosultság megállapításához.” Úgy tűnik, Mrs. James azt kívánja az őt és fiát alapvető szükségletekkel ellátó intézménytől, hogy pusztán az általa adott információk alapján biztosítsa ezeket az ellátásokat, ehhez a 4. Alkotmánymódosítást szeretné mintegy kényszerítő eszközként felhasználni, és szeretne mindenféle kérdéseket elkerülni.

V.

A mai meghallgatás természetesen nem jelenti azt, hogy az otthoni látogatás megtagadása miatt megszüntetett segély alkotmányellenességét

minden körülmények között el kell vetni. A tömeges kora reggeli razzia sem ismeretlen a segélyjogosultak otthonában. De ez nem vonatkozik a most tárgyalt esetre. Azok a tények egy más napon, egy más eset tárgyalásával kerülnek elbírálásra. Jelen ítéletünkben tehát a következőket állapítjuk meg: a New York állami rendeletekben és szabályozókban felállított otthoni látogatás intézménye indokolt adminisztratív eszköz, amely megfelelő és érvényes adminisztratív célt szolgál az AFDC program megvalósításában; e látogatás nem minősül a magánszféra figyelmeztetés nélkül történő megsértésének, és nem sért semmilyen, a 4. Alkotmánymódosításban foglalt jogot.

William O. Douglas

Legfelsőbb Bíró

Különvélemény a Wyman kontra James esetben

William O. Douglas (1898–1980), aki jogi diplomáját a Yale egyetemen kapta meg, és évekig tanított jogot, az Egyesült Államok Legfelső Bíróságán működött 1939-től 1975-ig. Douglas bíró számos könyv, így a *The Right of People* (A nép joga, 1958), *The Anatomy of Liberty* (A szabadság anatómiája, 1963) és a *The Court Years* (A bírósági évek, önéletrajz) című kötetek szerzője is.

Douglas bíró az alábbi kérdést teszi fel: pozíciójánál fogva hatalmában áll-e a kormánynak „felvásárolni” az Alkotmány által biztosított jogokat? A kormánytól származó kifizetések különböző formáit felidézve Douglas bíró nem tartja következetesnek, hogy e juttatások egy részének jogosultjai nincsenek kitéve „figyelmeztetés nélküli házkutatásoknak”, míg az eltartott gyermekkel rendelkező családoknak folyósított segély jogosultjai igen. Kritikával illeti azt a felfogást, amely szerint a segélyezés e formája a jótékonyosság egy fajtája, amelyben a segélyezettnek jogosan válnak felügyeleti-ellenőrző tevékenység alanyaivá, és amelynek során megtagadják tőlük alkotmányos jogukat.

Olyan társadalomban élünk, ahol a tulajdon egyik legfontosabb formája a kormányzati ún. „largesse”, amelyet néhányan „új tulajdonformának” neveznek. A kormányzati bérkifizetések csak egy részét képezik ennek az „új tulajdonnak”. Védelmi szerződések, utakra vonatkozó egyezmények és a szerződések sokféle más formája éppúgy, mint a légi, vasúti és egyéb szállítási eszközök kormányzati támogatásai alkotják a másik oldalt. Ide tartoznak a kormányzat által a tudományos kutatásra elkülönített alapok, és ide sorolhatók még a TV és rádió engedélyek a légtér használatára, amely természetesen a közvagyon része.

A mi érdeklődésünk középpontjában most nemcsak a támogatások állnak, hanem mindazok a kifizetések, amelyek közvetve vagy közvetlenül a támogatottak otthoni életét érintik. 1969-ben durván 127 milliárd dollárt költött a szövetségi, állami és helyi kormányzat a „szociális jólét”-re. Csupán a farmerek részére csaknem 4 milliárd dollárt fizettek ki, részben azért, hogy ne termesszenek bizonyos gabonafajtákat. Közel 129 ezer

farmer kapott 5 ezer dollárt vagy többet, teljes bevételük túllépte az 1 milliárd 450 millió dollárt. E kifizetések egy része igen magas összeg volt, néhányuk évente több mint egymillió dollárt tett ki. Nagyobb részük azonban 5 ezer dollár alatt maradt.

Ugyanakkor minden jogosult – gazdag vagy szegény, vidéki vagy városi – rendelkezik egy házzal: ez szerepel a 4. Alkotmánymódosításban olyan helyként, amely védve van az indokolatlan átkutatásokkal és lefoglalásokkal szemben. A most tárgyalt esetben a kérdés az, hogy a kormányzati „largesse”-ből kapott juttatás indokolttá teszi-e, hogy a felügyeleti intézmény bármilyen vizsgálatot lefolytasson a jogosult otthonában – annak ellenére, hogy a jogosult ezt kifogásolja, valamint, hogy nem teljesülnek a 4. Alkotmánymódosítás előírásai valakinek a házára vagy otthonára vonatkozóan.

A következmény itt természetesen nem Barbara James magánszférájának megsértése, hanem „csak” a szövetségi vagy állami szinten biztosított juttatás elvesztése. Ez azonban pusztán a probléma másképpen való megfogalmazását jelenti. Bárhogyan is írjuk körül, a központi kérdés az, hogy a kormánynak a „largesse” erejénél fogva hatalmában áll-e „felvásárolni” az Alkotmány által generált jogokat. Ez esetben ugyanis alkotmányos jogainak feladása fejében Barbara James megkapta volna a jóléti járadékot...

A See kontra Settle Városa ügyben (1967) úgy ítéltünk, hogy az „üzletember mint egy szálláshely elfoglalója, alkotmányos joga alapján üzleti tevékenységét szabadon, privát kereskedelmi tulajdonának a hivatal részéről történő indokolatlan megsértése nélkül folytathatja.” A legkisebb utalás sincs ebben az ügyben arra, hogy a Kormány a jogosult üzleti engedélyének kiadása során a jogosult hozzájárulását követelte volna meg olyan adminisztratív kutatásokhoz, amelyeket mi alkotmányellenesnek találtunk. Furcsa igazságszolgáltatás az, amely biztosítja az üzletember ilyen jellegű zavartalanságát a munkahelyén, de nem teszi meg ugyanezt az anya részére az otthonában.

Indokolttá válik-e egy figyelmeztetés nélküli kutatás az anya otthonában pusztán azért, mert a kormányzati hatalomtól függ?

Skelly Wright bíró igen velősen határozta meg a problémát: a jóléti intézményeket már régóta azonosnak tekintik a jótékonyssággal, és jogosultjait mindenféle megalázó eljárásnak vetik alá a kormány jóléti politikájának megvalósítása során. A helyzet az, hogy évente több mint 1/2 millió dollárt költenek az AFDC programokkal kapcsolatos adminisztrációra és kivitelezésre. Hogy miért kell ekkora összegeket kiadni adminisztrációra és végrehajtásra, arra sohasem adtak kielégítő magyarázatot. Nem költenek erre ilyen összegeket a farmereknek, légitársaságoknak, gőzhajótársaságoknak adott támogatás esetén, hogy csak néhányat említsünk. Az az igazság, hogy a támogatások e körében a társadalom egyszerűen kettős mércét fogadott el: egyet az üzleti és a mezőgazdasági támogatásokra, egyet pedig a jóléti kérdésekre vonatkozóan. (Szegénység, kisebbségek és a törvény tisztelete, 1970)

Ha a jóléti jogosult nem Barbara James lenne, hanem egy prominens,

jómódú gyapot- vagy búzatermelő farmer, aki azért kap juttatást, hogy ne termessen gabonát, nem lenne-e más a hozzáállás? Az eltartott gyermek segélyezésére indított jóléti programokat éppúgy, mint a társadalombiztosítást és a munkanélküli járadékot, gyanakvós lengi körül. Csalások és visszaélések kétségkívül előfordulnak bármelyik jóléti szektorban, legyen bár a jogosult Barbara James vagy egy előkelőbb, befolyásosabb személyiség. Az alkotmányos jogok azonban – így az otthon, a magánszféra védettsége – nyilvánvalóan nem függenek a jogosult anyagi helyzetétől. Az otthon területe az, amit a 4. Alkotmánymódosítás védelmez; és ennek privát szféraként való védelme éppoly fontos a szegényebbek, mint a tehetősebbek számára.

Fordította Bullain Nilda

Jegyzet

1. Tény viszont, hogy a vizsgálati anyagban szerepel 12, lényegében egybevágó nyilatkozat más segélyezettektől, amelyek szerint az esetmunkás „legtöbbször” értesítés nélkül érkezik; ilyenkor a jogosult nem tudja véghezvinni eredeti programját; a látogatás „igen zavaró”, ha éppen társaságban van; az esetmunkás gyakran tesz fel „nagyon személyes kérdéseket” a gyermek előtt.

HARMADIK PART teljességügyi értesítő

A KÖRNYEZETTEL,
EGYMÁSSAL
ÉS ÖNMAGUNKKAL
való együttélés új és régi útjait
keresők folyóirata

Megjelenik: 1989 óta,
évszakonként 80 oldalon.
Főszerkesztő: Maurer György

Kapható a nagyobb könyvesboltokban,
klubokban és előfizetéssel.
Címünk: 1124 Budapest, Németvölgyi út 120.
Telefon: 155-7565

INGYENES
mutatványszámot kérésre küldünk.